

TARPTAUTINIO TEISINGUMO TEISMO IŠVADA DĖL KOSOVO VIENAŠALĖS NEPRIKLAUSOMYBĖS DEKLARACIJOS: DEKLARACIJOS TEISĖTUMO ASPEKTAI

Lina Laurinavičiūtė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedra
Ateities 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 669
Elektroninis paštas LinaLaurinaviciute@gmail.com

Pateikta 2011 m. rugsėjo 22 d., parengta spausdinti 2012 m. vasario 18 d.

Anotacija. 2010 m. liepos 22 d. Tarptautinis Teisingumo Teismas paskelbė konsultacinę išvadą dėl Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos, kurioje nurodė, kad ši deklaracija neprieštarauja tarptautinei teisei. Teismas vertino, ar Kosovo nepriklausomybės deklaracija neprieštarauja bendrajai tarptautinei teisei, Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos 1999 m. birželio 10 d. rezoliucijai 1244 bei Jungtinių Tautų laikinosios administravimo misijos Kosove priimtiems Konstitucijos pagrindams laikinam valdymui. Straipsnyje yra atskleidžiami ir analizuojami Teismo argumentai, susiję su deklaracijos teisėtumo pagal tarptautinę teisę aspektais. Pateikiama nuomonė, kad kai kurios Tarptautinio Teisingumo Teismo išvados kelia abejonių ir yra prieštaringos.

Reikšminiai žodžiai: Tarptautinis Teisingumo Teismas, konsultacinė išvada, Kosovas, tautų apsisprendimo teisė, teritorinis vientisumas, secesija, vienašalė nepriklausomybės deklaracija.

Įvadas

2010 m. liepos 22 d. Tarptautinis Teisingumo Teismas konsultacinėje išvadoje dėl Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos nurodė, kad 2008 m. vasario 17 d. paskelbta Kosovo nepriklausomybės deklaracija neprieštaruja tarptautinei teisei¹. Dėl šios konsultacinės išvados, vadovaudamasi Jungtinių Tautų Chartijos² 96 straipsnio 1 dalimi, į Teismą kreipėsi Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja, prašydama atsakyti, ar Kosovo laikinųjų savivaldos institucijų priimta vienašalė deklaracija atitinka tarptautinę teisę³. Kadangi ši deklaracija⁴ ir jos priėmimas išklėlė tarptautinėje teisėje neviena-reikšmiškai vertinamus tautų apsisprendimo teisės, jos santykio su valstybės teritorinio vientisumo principu, secesijos ir Kosovo valstybingumo klausimus, nėra keista, kad ir Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada dėl Kosovo nepriklausomybės sulaukė kritikos ir nevienareikšmiškų vertinimų⁵. Išvada nebuvo priimta vienbalsiai⁶, todėl ir patys teisėjai ją įvertino skirtingai⁷.

Neabejotina, kad kai kuriose Teismo konsultacinėse išvadose pateikti išaiškinimai turėjo didelę įtaką tarptautinės teisės vystymuisi ir plėtojimuisi⁸. Nepaisant to, kad kon-

-
- 1 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect* (Advisory Opinion) [interaktyvus]. 2010-07-22 [žiūrėta 2011-05-01]. <<http://www.icj-cij.org/icjwww/idocket.htm>>.
 - 2 Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-557.
 - 3 G. A. Res. 63/3, U.N. Doc. A/RES/63/3 of Oct. 8, 2008.
 - 4 *Kosovo Declaration of Independence* [interaktyvus]. 2008-02-17 [žiūrėta 2011-07-01]. <<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635>>.
 - 5 Daugumos autorių nuomone, Teismo konsultacinė išvada yra per siaura ir nevisiškai atsakė į Generalinės Asamblėjos pateiktą klausimą. Pavyzdžiui, Borgen, C. J. Introductory Note to International Court of Justice: Advisory Opinion on Accordance with International Law of Unilateral Declaration of Independence of Kosovo. *International Legal Materials*. 2010, 49: 1404–1440; Cerone, J. The Kosovo Advisory Opinion of the International Court of Justice. *Annals Fac. L. Belgrade Belgrade Law Review*. 2010, 3: 209–214; Christie, E. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo, ICJ Advisory Opinion of 22 July 2010, General List No. 141. *Australian International Law Journal*. 2010, 17: 205–212; Mills, A. Case and Comment. The Kosovo Advisory Opinion: If You Don't Have Anything Constructive to Say...? *Cambridge Law Journal*. 2011, 70(1): 1–4; Jacobs, D. *The Kosovo Advisory Opinion: A Voyage by the ICJ into the Twilight Zone of International Law* [interaktyvus]. 2010-10-12 [žiūrėta 2011-05-05]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/Jacobs_Kosovo_Note_EN.pdf>; Recent International Advisory Opinion. *Harvard Law Review*. 2011, 124(4): 1098–1105; Vashakmadze, M.; Lippold, M. Nothing but a road to secession? – The International Court of Justice's Advisory Opinion on Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo. *Goettingen Journal of International Law*. 2010, 2: 619–647.
 - 6 Keturi iš keturiolikos teisėjų (teisėjai Tomka, Koroma, Bennouna, Skotnikov) balsavo prieš konsultacinę išvadą. Penki teisėjai (Tomka, Koroma, Keith, Bennouna, Skotnikov) balsavo prieš tai, kad Teismas pateiktų konsultacinę išvadą ir teigė, kad Teismas turėjo pasinaudoti teise dėl įtikinamų priežasčių atsisakyti pateikti konsultacinę išvadą. Žr. *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 44. Taip pat žr.: teisėjo Tomka deklaracija, p. 1–2, § 2–9; teisėjo Keith'o atskiroji nuomonė, p. 1–2, § 1–6; teisėjo Skotnikovo nesutinkanti nuomonė, p. 1–2, § 1–7.
 - 7 Du teisėjai (Tomka ir Simma) pateikė deklaracijas, keturi teisėjai (Keith, Yusuf, Sepúlveda-Amor, Cancado Trindade) pateikė atskiras nuomones, trys teisėjai (Koroma, Bennouna, Skotnikov) pateikė nesutinkančiąsias nuomones.
 - 8 Jennings, I. R. The United Nations at Fifty. The International Court of Justice After Fifty Years. *The American Journal of International Law*. 1995, 89(3): 493–505, p. 503.

sultacinėje išvadoje dėl Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos, Tarptautinis Teisingumo Teismas nepatvirtino Kosovo kaip valstybės statuso, nenagrinėjo klausimo, ar Kosovo albanai yra tauta, turinti teisę į apsisprendimą, nepasisakė dėl tautų teisės į apsisprendimą bei gynybinės sececijos⁹ (angl. *remedial secession*) sąlygų ir kriterijų, neįvertino Kosovo nepriklausomybės deklaracijos pasekmių, o kai kurie Teismo argumentai yra priešaringi ir kritikuotini, jos aktualumą paneigti būtų sunku. Kosovo atvejis neabejotinai turės įtakos tautų apsisprendimo principo sampratai ir vystymuisi¹⁰ bei galimai kitoms su šiuo principu susijusioms tarptautinėms teisinėms kategorijoms bei principams, tokiems, kaip sececija, teritorinio vientisumo principas ir kt. Konsultacinėje išvadoje Tarptautinis Teisingumo Teismas pirmą kartą vertino vienašalės nepriklausomybės deklaracijos teisėtumą pagal tarptautinę teisę. Todėl svarbu išnagrinėti Teismo argumentus, susijusius su Kosovo nepriklausomybės deklaracijos teisėtumu, bei atskleisti, ar šie argumentai gali turėti įtakos tarptautinės teisės doktrinai.

Galima teigti, kad net tuo atveju, jeigu Teismo konsultacinė išvada neturėtų didelės reikšmės tarptautinės teisės raidai, ji „gali žymėti lėtą judėjimą tarptautinės teisės humanizacijos keliu“¹¹, o tai tik dar kartą patvirtina pasirinktos temos aktualumą.

Tarptautinio Teisingumo Teismo išvada dėl Kosovo nepriklausomybės nėra nagrinėta Lietuvos mokslinėje literatūroje, tačiau ji sulaukė nemažai užsienio mokslininkų dėmesio. Teismo išvadą savo straipsniuose gana plačiai analizavo kai kurie autoriai (prof. P. Hiphold¹², M. Vashakmadze ir M. Lippold¹³, R. Tricot ir B. Sander¹⁴), neišskirdami Kosovo nepriklausomybės deklaracijos teisėtumo aspektų. Galima paminėti darbus (prof. V. Röben¹⁵, J. Vidmar¹⁶ ir E. Cirkovic¹⁷), kuriuose nagrinėti tam tikri nepri-

-
- 9 Pagal gynybinės sececijos koncepciją išimtinu atveju tauta gali atsiskirti nuo valstybės, kuriai priklauso, be šios valstybės sutikimo, jei valstybė kelia grėsmę tautos egzistencijai ir atsiskyrimas yra vienintelis būdas užtikrinti tautos išlikimą ir tolesnį egzistavimą. Dėl to, kad ši sececijos rūšis yra apibūdinama kaip išimtinė teisė atsiskirti, kai kyla tautos išlikimo klausimas, autorė siūlo terminą „*remedial secession*“ versti kaip „gynybinę sececiją“. Apie sececiją ir gynybinę sececiją plačiau žr. Buchanan, A. *Justice, Legitimacy and Self-Determination: Moral Foundations for International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 331–401; Kanados Aukščiausiojo Teismo 1998 m. rugpjūčio 20 d. sprendime byloje *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, p. 74–75, § 134–138.
- 10 Thürer, D.; Burri, T. Self-Determination. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [interaktyvus]. Heidelberg and Oxford University Press, 2008 [žiūrėta 2011-04-28]. <http://www.mpepil.com/subscriber_article?id=epil/entries/law-9780199231690-e873>.
- 11 Žalimas, D. *Teismo išvada dėl nepriklausomybės atvėrė Pandoros skrynią?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-08-27]. <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=35894891>>.
- 12 Hiphold, P. *The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Different Perspectives of a Delicate Question* [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-06-28]. <<http://ssrn.com/abstract=1734443>>.
- 13 Vashakmadze, M.; Lippold, M., *supra* note 5.
- 14 Tricot, R.; Sander, B. Comment. Recent Developments: The Broader Consequences of the International Court of Justice’s Advisory Opinion on the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo. *Columbia Journal of Transnational Law*. 2011, 49: 321–363.
- 15 Röben, V. The ICJ Advisory Opinion on the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo: Rules or Principles? *Goettingen Journal of International Law*. 2010, 2(3): 1063–1086.
- 16 Vidmar, J. The Kosovo Advisory Opinion Scrutinized. *Leiden Journal of International Law*. 2011, 24(1): 355–383.
- 17 Cirkovic, E. An Analysis of the ICJ Advisory Opinion on Kosovo’s Unilateral Declaration of Independence. *German Law Journal*. 2010, 8(11): 895–912.

klausomybės deklaracijos teisėtumo aspektai. Kiti autoriai (pavyzdžiui, R. Muharremi¹⁸, C. J. Borgen¹⁹, D. Jacobs²⁰, E. De Brabandere²¹, J. Ceronne²², J. d'Aspremont²³, Marcelo G. Kohen²⁴) nagrinėjo tik tam tikrus siaurus Teismo konsultacinėje išvadoje paminėtus aspektus, todėl šios išvados analizė, atskleidžiant Teismo požiūrį į Kosovo nepriklausomybės deklaracijos teisėtumą, yra aktualus ir būtinas nagrinėti klausimas.

Straipsnio tikslas yra atskleisti ir išanalizuoti Tarptautinio Teisingumo Teismo argumentus, susijusius su Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos teisėtumu. Straipsnio objektas – Tarptautinio Teisingumo Teismo 2010 m. liepos 22 d. konsultacinė išvada dėl Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos.

Straipsnio tikslas nulėmė straipsnio struktūrą. Pirmoje dalyje nagrinėjama, kaip Tarptautinis Teisingumo Teismas suprato Generalinės Asamblėjos jam pateiktą klausimą ir kokias konsultacinės išvados ribas nustatė. Antroje dalyje yra analizuojama, kokiais argumentais remdamasis Teismas įvertino Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos atitiktį bendrajai tarptautinei teisei. Trečioje dalyje nagrinėjama Teismo pozicija dėl deklaracijos atitikties dokumentams, kuriuos jis priskyrė *lex specialis* bendrosios tarptautinės teisės atžvilgiu. Siekiant kaip įmanoma tiksliau atskleisti Teismo argumentus, straipsnyje stengiamasi pateikti Teismo poziciją dėl deklaracijos teisėtumo aspektų remiantis Teismo naudota argumentų dėstymo seka. Dėl to tautų apsisprendimo teisės ir teritorinio vientisumo principų reguliavimas tarptautinėje teisėje yra nagrinėjami ne straipsnio pradžioje, o antroje dalyje, analizuojant Teismo argumentus, kuriais remdamasis jis vertino deklaracijos atitiktį bendrajai tarptautinei teisei.

Rašant straipsnį taikyti sisteminės analizės, loginis-analitinis ir apibendrinimo metodai.

1. Tarptautiniam Teisingumo Teismui Generalinės Asamblėjos pateiktas ir Teismo nagrinėtas klausimas

Generalinė Asamblėja paprašė Tarptautinio Teisingumo Teismo pateikti konsultacinę išvadą, atsakant į klausimą, ar Kosovo laikinųjų savivaldos institucijų priimta

-
- 18 Muharremi, R. A Note on the ICJ's Advisory Opinion on Kosovo. *German Law Journal*. 2010, 8(11): 867–880.
 - 19 Borgen, C. J. From Kosovo to Catalonia: Separatism and Integration in Europe. *Goettingen Journal of International Law*. 2010, 2(3): 997–1033.
 - 20 Jacobs, D., *supra* note 5. Taip pat žr. Jacobs, D.; Radi, Y. Kosovo Symposium. Waiting for Godot: An Analysis of the Advisory Opinion on Kosovo. *Leiden Journal of International Law*. 2011, 24(1): 331–353.
 - 21 De Brabandere, E. *The Kosovo Advisory Proceedings and the Court's Advisory Jurisdiction as a Method of Dispute Settlement* [interaktyvus]. 2010-09-27 [žiūrėta 2010-05-05]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/De%20Brabandere_Kosovo_EN.pdf>.
 - 22 Cerone, J., *supra* note 5.
 - 23 d'Aspremont, J. *The Creation of States before the International Court of Justice: Which (il)Legality?* [interaktyvus]. 2010-10-01 [žiūrėta 2011-06-01]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/DAspremont_Kosovo_EN.pdf>.
 - 24 Kohen, G. M.; Del Mar, K. The Kosovo Advisory Opinion and UNSCR 1244 (1999): A Declaration of 'Independence from International Law'? *Leiden Journal of International Law*. 2011, 24(1): 109–126.

vienašalė deklaracija atitinka tarptautinę teisę²⁵. Anot Teismo, pateikto klausimo nereikia tikslinti, nors Teismas tokią teisę turi, nes klausimas yra aiškus ir siauras²⁶. Teismo nėra prašoma įvertinti teisinės vienašalės nepriklausomybės deklaracijos pasekmes, Kosovo valstybingumą, Kosovo pripažinimo teisėtumą ar šio veiksmo teisinės pasekmes valstybėms, pripažinusioms Kosovo nepriklausomybę²⁷. Siekdamas pagrįsti tokią savo poziciją, Teismas nurodo, kad, pavyzdžiui, Kvebeko sececijos byloje²⁸ Kanados Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo, ar tarptautinė teisė suteikia teisę Kvebekui vienašališkai atsiskirti nuo Kanados ir ar tarptautinėje teisėje egzistuoja teisė į apsisprendimą, kuri leistų Kvebeko institucijoms įvykdyti vienašalį atsiskyrimą²⁹. Priešingai negu minėtoje byloje, Tarptautiniam Teisingumo Teismui nebūtina nagrinėti, ar deklaracijos priėmimas reiškia valstybės susikūrimą ir koks yra pripažinimų dėl Kosovo nepriklausomybės aktų statusas tam, būtų pateikta Generalinės Asamblėjos prašoma konsultacinė išvada³⁰. Teismo nuomone, „atitiktis tarptautinei teisei“ reiškia draudimo nebuvimą tarptautinėje teisėje. Deklaracijos teisėtumą sutapatindamas su draudžiančių normų egzistavimu, Teismas pasirėmė tokia tarptautinės teisės samprata, kuria remiantis ji „<...> suprantama kaip aiškiai išreikšta privatinė teisė, pagal kurią valstybės ir kiti tarptautinės teisės subjektai gali daryti bet ką, kas nėra draudžiama“³¹. Tokiu būdu Teismas aiškiai apibrėžė teismo nagrinėjimo ribas, nes konstatavo, jog, nagrinėdamas Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos atitiktį tarptautinei teisei, jis turi tik nustatyti, ar šios deklaracijos priėmimas pažeidė tarptautinę teisę, ir neanalizuoti, ar tarptautinė teisė įgalina Kosovą vienašališkai paskelbti nepriklausomybę, ar, *a fortiori*, tarptautinė teisė įgalina valstybės dalies vienašalį atsiskyrimą nuo valstybės, kurioje ši dalis yra³². Ši Teismo pozicija Kosovo byloje yra kritikuotina, nes atskirdamas Kosovo nepriklausomybės deklaracijos priėmimą nuo klausimo apie Kosovo teisę vienašališkai atsiskirti nuo Serbijos, „<...> Teismas <...> gana dirbtinai atsiejo reikalavimą (šiuo atveju – nepriklausomybės) pareiškimą nuo teisės įgyvendinti šį reikalavimą“³³.

Teisėjo Simma teigimu, Teismo požiūris, kad Kosovo nepriklausomybės deklaracijos atitikimas tarptautinei teisei reiškia tik neprieštaravimą jai, atspindi pasenusį požiūrį į tarptautinę teisę, kuriuo remiantis apribojimai nepriklausomoms valstybėms ne-

25 G. A. Res. 63/3, *supra* note 3.

26 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 19, § 51.

27 2011 m. rugpjūčio 5 d. duomenimis, Kosovo nepriklausomybę yra pripažinusios 83 valstybės. Žr. *Who recognized Kosova as an independent state?* [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2011-09-22]. <<http://www.kosovothanksyou.com/>>.

28 *Reference re Secession of Quebec*, *supra* note 9.

29 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 21, § 55.

30 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 19, § 51.

31 d'Aspremont, J., *supra* note 22, p. 4.

32 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *op. cit.*, p. 21, § 56.

33 Žalimas, D., *supra* note 11.

gali būti preziumuojami, nes tarptautinė teisė yra sukurta konsensuso pagrindu³⁴. Anot Simma, nagrinėjant deklaracijos atitiktį tarptautinei teisei, reikia išanalizuoti ne tik tai, ar tarptautinėje teisėje egzistuoja ją draudžiančios normos, bet ir tai, ar tarptautinė teisė leidžia tokias deklaracijas ir jų realizavimą (sececijos siekį)³⁵. Tuo tarpu Teismas atsakė į Generalinės Asamblėjos pateiktą klausimą tokiu būdu, „kuris primena XIX a. pozityvizmą, pernelyg išaukštinantį valstybės sutikimą ir remiantis tokiu požiūriu, kai viskas, kas neuždrausta, yra leidžiama, tačiau neatsižvelgiama į tai, kad egzistuoja skirtingi nedraudimo laipsniai: nuo „toleruojama“ iki „leidžiama“, o nuo pastarojo iki „pageidaujama“³⁶.

Teisėjo Simma poziciją dėl to, kad vertinimas pagal tarptautinę teisę turi apimti tiek draudžiančių, tiek leidžiančių normų analizę, patvirtina Tarptautinio Teisingumo Teismo 1996 m. liepos 8 d. konsultacinė išvada dėl grasinimo branduoliniais ginklais ar jų panaudojimo³⁷. Šioje byloje Generalinė Asamblėja paprašė Teismo atsakyti, ar branduolinių ginklų naudojimas arba grasinimas jais bet kokiomis aplinkybėmis yra leidžiamas (angl. *permitted*) pagal tarptautinę teisę³⁸. Teismas atkreipė dėmesį, kad, kai kurių valstybių nuomone, klausime esantis žodis „leidžiamas“ nėra tikslus, nes jis reiškia, kad tarptautinės sutarties nuostata ar tarptautinis paprotys turi įtvirtinti galimybę grasinti branduoliniu ginklu ar jį naudoti, o pagal tarptautinę teisę valstybės yra laisvos elgtis atitinkamu būdu, jei tokio jų elgesio nedraudžia tarptautinė sutartis ar paprotys³⁹. Tarptautinis Teisingumo Teismas nusprendė, kad diskusijos dėl žodžio „leidžiamas“ nėra reikšmingos⁴⁰, ir analizavo, ar tarptautinėje teisėje yra tiek leidžiančių, tiek draudžiančių normų, susijusių su grasinimu branduoliniu ginklu ar jo panaudojimu⁴¹. Atsakydamas į Generalinės Asamblėjos klausimą, Teismas taip pat labai aiškiai išskyrė leidžiančias ir draudžiančias normas. Jis pažymėjo, kad tarptautinėje teisėje nėra normų, leidžiančių grasinti branduoliniais ginklais ar juos naudoti, bet taip pat nėra ir tokį elgesį draudžiančių normų⁴².

Konsultacinėje išvadoje dėl grasinimo branduoliniais ginklais ir jų naudojimo Teismas vertino tam tikro valstybių elgesio atitiktį tarptautinei teisei, ją suvokdamas kaip leidimų ir draudimų visumą. Vertindamas Kosovo nepriklausomybės deklaracijos atitiktį tarptautinei teisei, Teismas analizavo, ar tarptautinėje teisėje nėra tokias deklaracijas draudžiančių normų. Taigi Teismo pozicija dėl to, kaip reikėtų suvokti ir vertinti atitiktį tarptautinei teisei, nėra visiškai nuosekli ir bendros taisyklės nesuformuoja. Gali būti, kad Teismas sąmoningai pasirinko neanalizuoti, ar tarptautinė teisė leidžia nepri-

34 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *op. cit.*, Declaration of Judge Simma, p. 1, § 2.

35 *Ibid.*, p. 1, § 3; p. 2, § 7.

36 *Ibid.*, p. 2–3, § 8.

37 *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion) [1996] ICJ Rep 66.

38 *Ibid.*, p. 6, § 1.

39 *Ibid.*, p. 16, § 21.

40 *Ibid.*, p. 17, § 22.

41 *Ibid.*, p. 22–25, § 40–48, 52.

42 *Ibid.*, p. 44, § A, B.

klausomybės deklaracijos, nes, kaip teigia teisėjas Simma, visumos (draudžiančių ir leidžiančių) normų vertinimas „<...> būtų apėmęs analizę, ar tautų apsisprendimo principas arba kita taisyklė (galbūt gynybinė secesija) leidžia arba net užtikrina tam tikrų tautų / teritorijų nepriklausomybę per secesiją“⁴³.

Teisėjo Simma nuomone, Tarptautinis Teisingumo Teismas turėjo įvertinti ir tai, kad tarptautinė teisė gali būti „sąmoningai“ neutrali, kas reiškia, jog yra tokių sričių ar klausimų, kurių tarptautinė teisė dar nereguliuoja ir niekada nereguliuos⁴⁴. Tokios galimybės atmesti negalima, kadangi net ir šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, pasižyminčioje subjektų įvairove, „Valstybė yra pagrindinis tarptautinis teisės subjektas“⁴⁵ ir „Tarptautinės teisės normos kuriamos valstybių susitarimu <...>“⁴⁶, tačiau dėl skirtingų valstybių interesų ir vykdomos politikos tarptautinėje teisėje neišvengiamai yra klausimų, dėl kurių bendrą sutarimą valstybėms pasiekti yra sunku. Tą parodo skirtingas valstybių požiūris ir reakcija į Kosovo nepriklausomybės deklaraciją. Kita vertus, reikia atsižvelgti į tai, jog „Tarptautinė teisė, kaip ir teisė apskritai, turi tikslą užtikrinti įvairių interesų, kuriems reikalinga teisinė apsauga, bendrą egzistavimą.“⁴⁷ Tarptautinė teisinė apsauga reikalinga įvairioms žmonių grupėms, šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje valstybės dominavimą pakeitė tautos poreikiai ir teisėti troškimai, o pati tarptautinė teisė pasižymi į tautą nukreipta pasaulėžiūra (angl. *people-centered outlook*)⁴⁸. Kosovo nepriklausomybės deklaracija – Kosovo albanų valios išraiška ir ne vienerius metus trukusių nesėkmingų tarptautinės bendrijos pastangų⁴⁹ surasti sprendimą dėl Kosovo galutinio statuso pasekmė. Kosovo iškelti klausimai, tokie kaip tautų apsisprendimo teisė ir jos įgyvendinimas XXI amžiuje, nepriklausomybės deklaracijos teisėtumas, secesija, valstybingumas, yra aktualūs ir, pavyzdžiui, Tibeto, Palestinos, Pietų Osetijos, Abchazijos atžvilgiu. Dėl šios priežasties tarptautinė teisė neturėtų likti nuošalyje ir leisti minėtus klausimus reguliuoti bei spręsti vien tik politiniais metodais.

Sprendžiant klausimą dėl Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos teisėtumo, reikia nustatyti šios deklaracijos autorius ir apibrėžti jų statusą. Kaip jau minėta, Generalinės Asamblėjos prašyme pateikti konsultacinę išvadą vienašalės nepriklausomybės deklaracijos autoriais buvo nurodytos Kosovo laikinosios savivaldos institucijos. Tarptautinis Teisingumo Teismas, nustatydamas teismo nagrinėjimo ribas, nurodė, kad deklaracijos autorių tapatybę gali turėti įtakos atsakymui į klausimą, ar deklaracija atitinka tarptautinę teisę. Dėl to, Teismo nuomone, jei Teismas nuspręstų, kad deklaracijos autorių tapatybę nustatė Generalinė Asamblėja, toks sprendimas būtų nesuderinamas

43 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, supra note 1, Declaration of Judge Simma, p. 2, § 7.

44 *Ibid.*, p. 2, § 9.

45 Žalimas, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas. Pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę*. Vilnius: Rosma, 1997, p. 15.

46 *Ibid.*, p. 16.

47 Cit. pagal Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 17.

48 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, supra note 1, Separate Opinion of Judge A. A. Cancado Trindade, p. 52, § 169-170.

49 Tarptautinės derybos dėl Kosovo statuso prasidėjo 2005 m. Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui paskyrus specialų pasiuntinį, kuris vadovavo procesui dėl Kosovo ateities statuso.

su teisminėmis funkcijomis⁵⁰. Teismo sprendimas neatsižvelgti į Generalinės Asamblėjos poziciją dėl nepriklausomybės deklaracijos autorių ir diskrecija pačiam nustatyti, kas yra deklaracijos autoriai, kelia abejonių ir yra prieštaringas. Pats Teismas pripažino, kad deklaracijos autorių tapatybė gali turėti įtakos vertinant deklaracijos atitiktį tarptautinei teisei. Neatsižvelgdamas į Generalinės Asamblėjos nuomonę dėl deklaracijos autorių, Teismas performulavo jam pateiktą klausimą taip, kad šiuo aspektu klausimo esmė pasikeitė. Teismas nėra visiškai nuoseklus, nes, analizuodamas jam pateikto klausimo apimtį, buvo nurodęs, jog šiuo konkrečiu atveju nereikia nukrypti nuo pateikto klausimo ar jo tikslinti, nes jis yra aiškiai suformuluotas⁵¹.

Teismo sprendimas neatsižvelgti į tą klausimo dalį, kurioje yra nurodomi deklaracijos autoriai, sulaukė kritikos ir iš pačių teisėjų. Teisėjo Bennouna nuomone, toks klausimo performulavimas prieštarauja Teismui pateiktam klausimui bei tikslui ir Teismo praktikoje tokio atvejo nėra buvę⁵². Kritiškas ir teisėjas Koroma, kurio įsitikinimu, Teismas neturi teisės nei tiesiogiai, nei netiesiogiai performuluoti klausimo taip, kad atrodytų, jog deklaracijos autoriai buvo ne Kosovo laikinosios savivaldos institucijos⁵³. Tačiau Teismas, įvertinęs visas aplinkybes, nusprendė, jog nepriklausomybės deklaracijos autoriai yra ne viena iš laikinųjų Kosovo savivaldos institucijų, veikiančių pagal Konstitucijos pagrindus, bet asmenys, veikiantys kaip Kosovo tautos atstovai (angl. *representatives of the people of Kosovo*) už laikinojo administravimo režimo ribų⁵⁴. Ši Teismo išvada yra viena iš prieštaringiausių ir sulaukusi daug kritikos⁵⁵, tačiau straipsnyje ji aptariama tik tiek, kiek yra susijusi su deklaracijos teisėtumu. Argumentai, kuriais remdamasis Teismas padarė minėtą išvadą, nėra analizuojami.

Tarptautinis Teisingumo Teismas, konstatavęs, kad, norint pateikti konsultacinę išvadą, reikia nagrinėti, ar tarptautinėje teisėje nėra vienašalės nepriklausomybės deklaracijos draudžiančių normų, Generalinės Asamblėjos pateiktą klausimą susiaurino. Tuo tarpu neatsižvelgdamas į Generalinės Asamblėjos poziciją dėl deklaracijos autorių ir pasilikdamas sau teisę nuspręsti, kas buvo deklaracijos autoriai, Teismas pakeitė jam užduotą klausimą. Nepaisant šių Teismo sprendimų, negalima teigti, kad visais atvejais vienašalių nepriklausomybės deklaracijų teisėtumas turėtų būti tapatinamas su draudžiančių normų tarptautinėje teisėje nebuvimu. Konsultacinėje išvadoje dėl grasinimo branduoliniais ginklais ir jų naudojimo Tarptautinis Teisingumo Teismas laikėsi priešingos pozicijos ir atitiktį tarptautinei teisei vertino analizuodamas tiek draudžiančias, tiek leidžiančias normas. Taip pat galima teigti, kad net tais atvejais, kai Teismas ne-

50 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 20, § 52.

51 *Ibid.*, p. 20, § 50–51.

52 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, Dissenting Opinion of Judge Bennouna, p. 7, § 34.

53 *Ibid.*, Dissenting Opinion of Judge Koroma, p. 2, § 3.

54 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *op. cit.*, p. 39, § 109.

55 Išvadą nesutinkančiosiose ar atskirosiose nuomonėse kritikavo teisėjai Tomka, Koroma, Sepúlveda-Amor, Bennouna, Skotnikov, Yusuf. Taip pat žr., pavyzdžiui, Vashakmadze, M.; Lippold, M., *supra* note 5, p. 638–641; Kohen, G. M.; Del Mar, K., *supra* note 24, p. 114–123; Vidmar, J., *supra* note 16, p. 359–361.

tikslina ar nekeičia jam pateikto klausimo, konsultacinės išvados apimtis gali priklausyti nuo Teismo pasirinktų bylos nagrinėjimo ribų.

2. Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos teisėtumas pagal bendrąją tarptautinę teisę

Prieš vertinant Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos atitiktį bendrajai tarptautinei teisei, pirmiausia reikėtų išsiaiškinti, ar tokios deklaracijos patenka į tarptautinės teisės veikimo sferą ir gali būti vertinamos remiantis tarptautinės teisės normomis. Tarptautinis Teisingumo Teismas labai aiškiai nurodė, kad vienašalės nepriklausomybės deklaracijų teisėtumas gali būti įvertintas pagal tarptautinę teisę, nes tokios deklaracijos nėra tik politinis aktas, kurį išimtinai reguliuoja valstybės vidaus konstitucinė teisė⁵⁶. Tai svarbus aspektas dėl vienašalių nepriklausomybės deklaracijų teisėtumo, kuris reiškia, kad teisėtumas nustatomas remiantis tarptautinės teisės normomis ir „<...> yra nesvarbu, kaip ši deklaracija būtų vertinama pagal valstybės, kurios nepriklausomybę skelbiama, teisę“⁵⁷.

Bendrąją tarptautinę teisę sudaro tarptautinės teisės normos, įpareigojančios visas valstybes ir kitus tarptautinės teisės subjektus⁵⁸. Šioms normoms priskiriami ir pagrindiniai tarptautinės teisės principai, įskaitant tautų apsisprendimo teisę ir valstybių teritorinio vientisumo principą.

Vertindamas Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos atitiktį bendrajai tarptautinei teisei, Teismas neanalizavo tautų apsisprendimo teisės atsiradimo ir vystymosi. Teismas pripažino, kad įvairiais istoriniais laikotarpiais yra buvę nepriklausomybės deklaracijų pavyzdžių ir nurodė, kad XVIII, XIX ir XX a. pirmoje pusėje kai kurios iš deklaracijų buvo įgyvendintos įkuriant naują valstybę, kai kurios – liko neįgyvendintos⁵⁹. Kadangi iki 1945 m. Jungtinių Tautų Chartijos⁶⁰ priėmimo tautų apsisprendimo principas „neturėjo teisinio turinio ir buvo kaip neapibrėžta politinė ir moralinė idėja“⁶¹, Teismas, vertindamas nepriklausomybės deklaracijų teisėtumą iki XX a. vidurio, rėmėsi ne tarptautinės teisės aktais, bet valstybių praktika. Anot Teismo, valstybių praktikoje nėra nieko, kas patvirtintų, jog nepriklausomybės deklaracijų priėmimas buvo vertinamas kaip priešinga tarptautinei teisei veika⁶². Priešingai, valstybių praktika Teismo nurodytais periodais labai aiškiai patvirtina, kad tarptautinėje teisėje nebuvo nepriklau-

56 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 12, § 26.

57 Žalimas, D., *supra* note 11.

58 Vadapalas, V., *supra* note 39, p. 38.

59 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 30, § 79.

60 Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-557.

61 Brownlie, I. *Principles of Public International Law*. Oxford: Clarendon Press, 1990, p. 596.

62 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 30, § 79.

somybės deklaracijų draudimo⁶³. Vertindamas valstybių praktiką, Teismas siekė nustatyti, ar nėra susiformavęs tarptautinis paprotys, kuris rodytų, kad vienašalės nepriklausomybės deklaracijos yra draudžiamos, tačiau konkrečių valstybių praktikos pavydžių nepateikė.

1945 m. priimta Jungtinių Tautų Chartija įtvirtino tiek tautų apsisprendimo, tiek valstybių teritorinio vientisumo principus. Įtvirtinant tautų apsisprendimo principą Jungtinių Tautų Chartijoje, buvo siekiama pabaigti kolonializmą ir padėti buvusioms kolonijoms tapti suverenomis valstybėmis⁶⁴, taigi pirmiausia šis principas buvo suvokiamas ir taikomas dekolonizacijos proceso, vykusio po Antrojo pasaulinio karo, metu. Tą patvirtino ir Tarptautinis Teisingumo Teismas, nurodydamas, kad XX a. antroje pusėje tautų apsisprendimo principas išsivystė į nepriklausomybės teisę nesavavaldžių teritorijų tautoms, pavergtoms bei okupuotoms tautoms ir kaip šios teisės įgyvendinimo rezultatas atsirado daug naujų valstybių⁶⁵. Teismas pažymėjo, kad yra ir deklaracijų, priimtų ne dekolonizacijos proceso metu, pavyzdžių, tačiau jų nenurodė. Valstybių praktika nepatvirtina, kad tarptautinėje teisėje atsirado norma, draudžianti tokių deklaracijų priėmimą⁶⁶. Reikia pasakyti, kad Teismas padarė išvadą remdamasis ne teisės aktu, kurie įtvirtino tautų apsisprendimo principą po 1945 m., analize, o tik pateikdamas bendro pobūdžio nuorodą į valstybių praktiką apskritai. Akivaizdu, kad Teismas vengė tautų apsisprendimo teisės turinio ir sąlygų analizės, nors ir patvirtino, kad egzistuoja vadinamasis „išorinis“ tautų apsisprendimas, įgyvendinamas naujos valstybės sukūrimu, ir kad nepriklausomybės deklaracijos nėra savaime neteisėtos.

Nors Tarptautinis Teisingumo Teismas pažymėjo, kad tautų apsisprendimo teisės turinys ar gynybinės sececijos teisė nepatenka į konsultacinės išvados apimtį⁶⁷, Teismo priimta išvada ir jos pagrindimas kelia abejonių. Pirma, nėra aišku, kodėl Teismas, analizuodamas deklaracijos teisėtumą, neanalizavo tarptautinių sutarčių bei tarptautinių dokumentų ir išvadą dėl draudžiančių tarptautinės teisės normų padarė tik iš nuorodos į valstybių praktiką. Juo labiau, kad Teismas neanalizavo valstybių praktikos ir nepatvirtino, kad deklaracijas draudžiančios normos nebuvimas yra valstybių *opinio iuris*. Priešingai, Teismas pats atkreipė dėmesį, kad valstybių praktika nėra pakankamai vienoda ir bendra, kad būtų galima patvirtinti draudžiančios deklaracijas normos atsiradimą⁶⁸. Antra, Teismas, net ir atsiribodamas nuo tautų apsisprendimo teisės analizės, pripažino šios teisės egzistavimą ir tai, kad šios teisės įgyvendinimas gali būti realizuojamas nepriklausomybės deklaracijų priėmimu bei naujos valstybės įkūrimu dekolonizacijos proceso metu. Tuo tarpu nuo išvados, kaip yra suprantama tautų apsisprendimo teisė

63 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 30, § 79.

64 Röben, V., *supra* note 15, p. 1078.

65 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 30, § 79.

66 *Ibid.*

67 *Ibid.*, p. 31, § 83.

68 Gazzini, T. *The Kosovo Advisory Opinion from the Standpoint of General International Law* [interaktyvus]. 2010-09-29 [žiūrėta 2011-06-01]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/Gazzini_Kosovo_Note_EN.pdf>.

šiuolaikiniame pasaulyje, Teismas susilaikė ir apsiribojo teiginiu, kad nepriklausomybės deklaracijų būta ir ne dekolonizacijos proceso metu. Taigi Teismas, vertindamas nepriklausomybės deklaracijos, priimtos 2008 m., teisėtumą daugiau pasakė apie tautų apsisprendimo teisę dekolonizacijos proceso metu nei apie tautų apsisprendimo teisę už šio proceso ribų. Reikia atkreipti dėmesį, kad XX a. antroje pusėje tautų apsisprendimo teisės turinys kito ir ši teisė nebėra suvokiama tik kaip priklausanti nesavavaldžioms teritorijoms, okupuotoms ar pavergtoms tautoms. Dėl to abejotina, ar Tarptautinio Teisingumo Teismo išvada apie draudimų tarptautinėje teisėje nebuvimą dekolonizacijos proceso metu galėjo turėti lemiamos įtakos Kosovo deklaracijos teisėtumo įvertinimui.

Vertindamas Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos teisėtumą, Teismas rėmėsi ne tik valstybių, bet ir Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos praktika. Teismas apibendrina Saugumo Tarybos praktiką dėl Pietų Rodezijos, Šiaurės Kipro ir Bosnijos serbų respublikų nepriklausomybės paskelbimo ir nurodė, kad šių deklaracijų neteisėtumas kyla ne iš jų vienašališko priėmimo, bet iš faktų, kad šių deklaracijų priėmimas yra susijęs ar galėjo būti susijęs su neteisėtu jėgos panaudojimu ir kitais didžiausiais bendrosios tarptautinės teisės normų pažeidimais, ypač imperatyvių *jus cogens* normų pažeidimu⁶⁹. Kosovo atveju Saugumo Taryba nepasmerkė vienašalės nepriklausomybės deklaracijos, todėl išimtinis minėtų vienašalių deklaracijų pobūdis tik patvirtina, kad Saugumo Tarybos praktikoje nėra susiformavęs vienašalių nepriklausomybės deklaracijų draudimas⁷⁰. Teismo išvada atrodo logiška ir aiški, tačiau vertinant ją sistemiškai su kitais Teismo argumentais, tam tikrų neaiškumų kyla. Jeigu, Teismo nuomone, deklaracijos atitikimas tarptautinei teisei reiškia draudžiančių normų nebuvimą ir deklaracijos pasekmių vertinti nereikia, kaip Teismas galėjo būti tikras, kad Kosovo vienašalė nepriklausomybės deklaracija nepažeidė ar negalėjo būti susijusi su tarptautinės teisės normų pažeidimais? Juo labiau, kad Teismas ir šią išvadą padarė remdamasis tik Saugumo Tarybos praktika. Saugumo Taryba įgyvendina tarptautinės teisės normas, tačiau jos praktika nėra vienoda. Sprendimus dažnai lemia politinės, bet ne teisinės priežastys, todėl išvados, išplaukiančios tik iš jos praktikos, sukelia abejonių.

1966 m. tautų apsisprendimo principas buvo įtvirtintas Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakto⁷¹ ir Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto⁷² 1 straipsniuose, kaip principas, kuris reiškia, kad visos tautos turi apsisprendimo teisę ir remdamosi šia teise jos laisvai nustato savo politinį statusą ir laisvai garantuoja savo ekonominį, socialinį ir kultūrinį vystymąsi. Tautų apsisprendimo teisės įtvirtinimas Tarptautinių pilietinių ir politinių teisių pakte reiškė, kad ši teisė „negali būti laikoma tik taisykle, kuri taikoma tik specifinėms teritorijoms <...> ar pašalinimo (sececijos) principu ir turi būti suvokiama kaip priklausymas ar teisė dalyvauti“⁷³. 1970 m. JTO Generalinės Asamblėjos rezoliucija 2656 (XXV) priimta Deklaracija dėl tarptautinės

69 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, supra note 1, p. 31, § 81.

70 *Ibid.*

71 Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3288.

72 Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3290.

73 Cit. pagal Cirkovic, E., supra note 17, p. 910.

teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Chartiją⁷⁴ (toliau – Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų), įtvirtina tiek tautų teisės į apsisprendimą, tiek valstybės teritorinio vientisumo principus ir nurodo, kad tautų apsisprendimo teisė negali būti aiškinama taip, kad skatintų bet kokius veiksmus, kurie skaldytų ar silpnintų suverenos nepriklausomos valstybės teritorinį vientisumą ir politinę vienybę, jei tokia valstybė pripažįsta ar gerbia laisvą tautų apsisprendimą ir valdoma tokios vyriausybės, kuri atstovauja visiems tos valstybės teritorijai priklausantiems gyventojams ir tautoms. Deklaracija taip pat nustato valstybių pareigą gerbti ir nepažeidinėti žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių⁷⁵. 1975 m. Helsinkio Baigiamajame akte⁷⁶ yra nurodyta, kad valstybės gerbia tautų apsisprendimo teisę, veikdamos pagal Jungtinių Tautų Chartijos tikslus ir principus bei atitinkamas tarptautinės teisės normas, įskaitant ir normas dėl valstybių teritorinio vientisumo. Atsižvelgiant į šį tarptautinį teisinį reguliavimą, tautų apsisprendimo teisė doktrinoje pradėta skirstyti į vidinį ir išorinį apsisprendimą⁷⁷. Vidinį apsisprendimą tauta įgyvendina valstybės viduje, nepažeisdama egzistuojančių sienų, ir laisvai garantuodama ekonominį, socialinį, kultūrinį vystymąsi⁷⁸. Tik tais atvejais, kai tauta valstybės viduje yra diskriminuojama, kyla klausimas dėl išorinio apsisprendimo, kuris gali būti įgyvendinamas vienašališkai atsiskiriant nuo valstybės, kurios dalis tauta yra, ir įkuriant nepriklausomą valstybę, prisijungiant ar susijungiant su jau esančia valstybe⁷⁹.

Su išoriniu tautų apsisprendimo teisės aspektu yra susijusi vadinamoji gynybinės sececijos teorija, kuri pagrindine tautos ar tam tikros žmonių grupės atsiskyrimo nuo valstybės sąlyga laiko sisteminius žmogaus teisių pažeidimus. Teisėjas A. A. Cancado Trindade Kosovo atsiskyrimą vertina kaip gynybinės sececijos pavyzdį ir teigia, kad nė viena valstybė negali remtis teritoriniu vientisumu, jei ji žiauriai elgiasi su žmonėmis, pavyzdžiui, žmonės yra kankinami, vykdomas etninis valymas, masiniai žmonių grupių perkėlimai, nes valstybė buvo sukurta ir egzistuoja žmonėms, o ne atvirkščiai⁸⁰. Tarptautinio Teisingumo Teismas šiais klausimais pateikė tik kelis bendro pobūdžio pastebėjimus. Teismas pažymėjo, kad kai kurie bylos dalyviai Kosovą laiko tautų apsisprendimo teisės įgyvendinimo arba gynybinės sececijos pavyzdžiu, tačiau, Teismo nuomone, valstybių nuomonės dėl išorinio tautų apsisprendimo teisės aspekto ir dėl gynybinės sececijos yra per daug skirtingos⁸¹. Valstybės per daug skirtingai vertina ir

74 *Declaration on Principles of International Law Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-04-28]. <www.hku.edu/law/conlawhk/conlaw/outline/Outline4/2625.htm>.

75 *Ibid.*

76 *Žmogaus teisių apsauga: dokumentų rinkinys*. Vilnius: 1990, p. 42.

77 Cirkovic., E., *op. cit.*, p. 908.

78 *Ibid.*

79 *Ibid.*, p. 909.

80 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, Separate Opinion of Judge A. A. Cancado Trindade, p. 53, § 176.

81 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 31, § 82.

aplinkybes, susijusias su Kosovu, todėl nebūtų galima Kosovo atsiskyrimo įvertinti kaip gynybinės sececijos⁸².

Galima teigti, kad kolonijų ar nesavavaldžių teritorijų apsisprendimo teisė įgavo visuotinį pripažinimą, buvo patvirtinta Tarptautinio Teisingumo Teismo praktikoje⁸³, nes nekėlė grėsmės valstybių teritoriniam vientisumui. Tačiau tautų apsisprendimo teisė, įgyvendinama vienašališkai atsiskiriant nuo valstybės, tokią grėsmę kelia. Pastaroji išvada išplaukia iš anksčiau nurodytos tarptautinės teisės doktrinos, anksčiau nurodytų tarptautinės teisės aktų, kuriuose tautų apsisprendimo teisė yra siejama su valstybės teritoriniu vientisumu ir abu principai nagrinėjami kartu, siekiant išspręsti koliziją tarp vienodą teisinę galią turinčių tarptautinės teisės principų⁸⁴. Šis požiūris labai aiškiai atspindi, pavyzdžiui, Suomijos rašytiniame pareiškime Teismui, kuriame valstybė tautų apsisprendimo principą aiškina kartu su teritorinio vientisumo principu ir nurodo, kad išimtiniais atvejais šis principas negali turėti viršenybės⁸⁵.

Valstybių teritorinio vientisumo principas yra bendrosios tarptautinės teisės dalis, todėl atsižvelgdamas į tai ir į valstybių pareiškimus teismo proceso metu, kad draudimas priimti vienašales nepriklausomybės deklaracijas glūdi pačiame principo, Tarptautinis Teisingumo Teismas vertino deklaracijos teisėtumą ir šio principo atžvilgiu. Teismas atmetė požiūrį apie tautų apsisprendimo teisės ir valstybių teritorinio vientisumo sąsają ir, cituodamas anksčiau nurodytus tarptautinės teisės aktus, padarė išvadą, kad teritorinio vientisumo principas galioja tik santykiuose tarp valstybių⁸⁶. Remiantis tokia Teismo pozicija, Kosovo nepriklausomybės deklaracija šio bendrosios tarptautinės teisės principo pažeisti negalėjo. Kitaip tariant, teritorinio vientisumo principas nedraudžia vienašalių nepriklausomybės deklaracijų dėl to, kad deklaracijos yra priimamos ne valstybių, o kitų darinių.

Konsultacinėje išvadoje Teismas įtvirtino horizontalų, t. y. galiojantį tarp valstybių, bet ne vertikalų, t. y. galiojantį valstybės viduje veikiantiems dariniams, teritorinio vientisumo principo galiojimą⁸⁷, o tai reiškia, kad tautų apsisprendimo teisė nėra siejama su valstybių teritoriniu vientisumu ir kolizijos tarp šių principų nekyla. Tokiu būdu Tarptautinis Teisingumo Teismas palieka galimybę Generalinei Asamblėjai ir Saugumo Tarybai vystyti tautų apsisprendimo teisę priimant teisės aktus pagal kompetenciją ir

82 *Ibid.* Gynybinės sececijos įgyvendinimą Kosovo atveju pripažino, pavyzdžiui, Suomija, Albanija, Olandija. Kitos valstybės, pavyzdžiui, Rusija, Rumunija, pripažino, kad gynybinė sececija egzistuoja, tačiau ne Kosovo atveju. Gynybinės sececijos teisės nepripažino, pavyzdžiui, Azerbaidžanas, Kinija, Kipras, Vietnamas (*aut. pastaba*).

83 Pavyzdžiui, Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas byloje *East Timor (Portugal v. Australia)* [1995] ICJ Rep 90; Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada *Legal Consequences for States of the Continued Precense of South Afrika in Namibia (South West Afrika) notwithstanding Security Council Resolution 276 (Advisory Opinion)* [1971] ICJ Rep 16.

84 *Reference re Secession of Quebec*, *supra* note 9, § 126–130.

85 *Statement of Finland, April 2009* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-08-15]. <<http://www.icj-cij.org/doccket/files/141/15630.pdf>>.

86 *Advisory Opinion on the Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *op. cit.*, p. 30, § 80.

87 Røben, V., *supra* note 15, p. 1068.

taikant ją, bet ne siekiant rasti pusiausvyrą tarp dviejų vienodą teisinę galią turinčių tarptautinės teisės principų⁸⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad vienašalės nepriklausomybės deklaracijos patenka į tarptautinės teisės veikimo sritį, todėl jų teisėtumas gali būti vertinamas remiantis tarptautine teise. Kadangi nei tarptautinių sutarčių nuostatos, nei tarptautiniai papročiai nedraudžia vienašalių nepriklausomybės deklaracijų, jų neteisėtumas turi būti siejamas su visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų pažeidimu. Vertinant Kosovo nepriklausomybės deklaraciją šiuo aspektu, Teismo išvada dėl jos teisėtumo kelia tam tikrų abejonių, nes Teismas nevertino nepriklausomybės deklaracijos pasekmių. Nevertinant pasekmių ir nustatant tik draudžiančių normų nebuvimą, galimai kiekviena nepriklausomybės deklaracija būtų teisėta pagal tarptautinę teisę. Tarptautinės teisės doktrina įtakos gali turėti Teismo išvada, kad tarptautinio vientisumo principas galioja tik tarp valstybių, kadangi doktrinoje, nagrinėjant tautos teisę į apsisprendimą, buvo siekiama nustatyti, kokiais atvejais ši teisė turi viršenybę prieš kitą tarptautinės teisės principą – valstybių teritorinį vientisumą.

3. Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos teisėtumas pagal *lex specialis*

Vertindamas deklaracijos teisėtumą, tarptautinei teisei Teismas priskyrė Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos 1999 m. birželio 10 d. rezoliuciją 1244⁸⁹ bei šios rezoliucijos pagrindu įsteigtos Jungtinių Tautų laikinosios administravimo misijos Kosove (angl. *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* – „UNMIK“, toliau – UNMIK) priimtus Konstitucijos pagrindus laikinam valdymui⁹⁰ (angl. *Constitutional Framework for Provisional Self-Government*) (toliau – Konstitucijos pagrindai) ir vertino Kosovo nepriklausomybės deklaracijos teisėtumą šių dokumentų atžvilgiu.

Saugumo Tarybos rezoliucija 1244 įgaliojo Jungtinių Tautų Generalinį Sekretorių įteisinti tarptautinių pajėgų buvimą Kosove, įvedant laikinąjį teritorijos administravimą⁹¹. Ši rezoliucija buvo priimta vadovaujantis Jungtinių Tautų Chartijos VII skyriumi, suteikiančiu teisę Saugumo Tarybai priimti privalomus sprendimus, užtikrinančius tarptautinę taiką ir saugumą. Todėl Tarptautiniam Teisingumo Teismui ir byloje dalyvaujančioms valstybėms nekilo abejonių dėl to, kad ji yra laikytina tarptautinės teisės dalimi⁹².

88 Röben, V., *supra* note 15, p. 1080.

89 S. A. Res. 1244, U.N. Doc. S/RES/1244 of June 10, 1999.

90 *On a Constitutional Framework For Provisional Self Government in Kosovo, United Nations Minterim Administration Mission in Kosovo*, UNMIK/REG/2001/9 (May 15, 2001) [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2011-05-05]. <<http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>>.

91 S. A. Res. 1244, *op. cit.*, § 10.

92 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 32, § 85.

UNMIK rezoliucijos, kaip ir rezoliucija 2001/9, kuria buvo patvirtinti Kosovo Konstitucijos pagrindai, yra priimamos Jungtinių Tautų Generalinio Sekretoriaus specialaus atstovo. Jo įgaliojimai išplaukia iš anksčiau nurodytos Saugumo Tarybos rezoliucijos. Atsižvelgdamas į tai, Teismas padarė išvadą, kad Konstitucijos pagrindų teisinė galia kyla iš tarptautinės teisės – rezoliucijos, todėl ir šis dokumentas (Konstitucijos pagrindai – *aut. pastaba*) laikytinas turinčiu tarptautinę teisinę galią⁹³. Tokia Teismo išvada kelia abejonių, nes šaltinis, iš kurio išplaukia įgaliojimai priimti teisės aktą, neapibūdina paties teisės akto ir nenustato jo statuso. Kai kurių autorių nuomone, Teismas supainiojo šaltinį, iš kurio kyla teisės norma, ir pačios normos pobūdį, nes, pavyzdžiui, visų valstybės vidaus teisės aktų teisinė galia ar teisė juos priimti kyla iš Konstitucijos, tačiau tai nereiškia, kad visi šie aktai yra laikytini konstituciniais⁹⁴. Nepaisant to, kad rezoliucijas Kosove priima tarptautinės institucijos, tačiau jos yra skirtos reguliuoti Kosovo vidaus tvarką, o ne nustatyti tarptautines teises taisykles ar principus⁹⁵.

Tarptautinio Teisingumo Teismo pirmtakas – Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas – iš esmės panašioje situacijoje dėl Dancigo (šiuo metu Gdanskas – *aut. pastaba*) konstitucijos pateikė priešingą nuomonę. Dancigas, remiantis Versalio sutarties⁹⁶ 102 straipsniu, buvo įsteigtas kaip laisvasis miestas, o jo globa pavesta Tautų Sąjungai. Šia sutartimi taip pat įsipareigota, kad Dancigo konstituciją parengs tinkamai paskirti laisvojo miesto atstovai, remdamiesi susitarimu su Tautų Sąjungos paskirtu Vyriausiuoju Įgaliotiniu (Versalio sutarties 103 straipsnis). Konstituciją turėjo patvirtinti Tautų Sąjunga ir be jos sutikimo dokumentas negalėjo būti pakeistas⁹⁷. Kaip ir Kosovo atveju, priimant Dancigo konstituciją taip pat dalyvavo tarptautinės institucijos, o įgaliojimai ją priimti kilo iš tarptautinės sutarties.

Nagrinėjant bylą dėl lenkų tautybės asmenų diskriminacijos Dancigo mieste, Lenkijos valstybė teigė, kad Dancigo konstitucija yra taikytina tarptautinė teisė šioje byloje⁹⁸. Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas nesutiko su tokia pozicija ir nurodė, kad „Dancigo konstitucijos ypatybės <...> veikia tik santykius tarp Dancigo ir Sąjungos <...>, tačiau Lenkijos atžvilgiu ši konstitucija, nepaisant jos ypatumų, buvo ir yra užsienio valstybės konstitucija“⁹⁹. Tarptautinis Teisingumo Teismas neatsižvelgė nei į savo pirmtako poziciją, nei į byloje dalyvaujančių valstybių išreikštas abejones dėl Konstitucijos pagrindų priskyrimo tarptautinei teisei bei pažymėjo, kad tiek šis dokumentas, tiek Saugumo Tarybos rezoliucija (2008 m. vasario 17 d. Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos priėmimo metu) galiojo ir buvo taikomi¹⁰⁰.

93 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 33, § 88.

94 Mills, A., *supra* note 5, p. 4.

95 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, Separate Opinion of Judge Yusuf, p. 6, § 18.

96 *The Versailles Treaty June 28, 1919* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-01]. <<http://avalon.law.yale.edu/imt/partiii.asp>>.

97 *Treatment of Polish Nationals and Other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory* (Advisory Opinion) PCIJ Rep Series A/B No 44, p. 21.

98 *Ibid.*, p. 23.

99 *Ibid.*, p. 24.

100 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 32, 33 § 88, 91.

Analizuodamas, ar Saugumo Tarybos rezoliucija 1244 neįtvirtino draudimo priimti vienašalės nepriklausomybės deklaracijos, Teismas vertino keletą aplinkybių. Pirmą, Teismas pažymėjo, kad rezoliucijos tikslas buvo sukurti Kosovo laikinąjį režimą, atsižvelgiant į tai, kad politinis procesas, kurio metu bus siekiama susitarti dėl galutinio teritorijos statuso, gali tęstis ilgai¹⁰¹. Rezoliucija buvo siekiama tik palengvinti šį politinį procesą, nedarant įtakos jo rezultatams ir nenustatant nei galutinio Kosovo statuso, nei sąlygų jam pasiekti. Priešingai negu, pavyzdžiui, Saugumo Tarybos 1999 m. birželio 29 d. rezoliucija 1251, kurioje buvo nustatytos konkrečios sąlygos, susijusios su nuolatiniu Kipro statusu¹⁰². Rezoliucijoje dėl Kipro Saugumo Taryba patvirtino, kad laikosi pozicijos, jog „<...> Kipras turi būti vieninga valstybė, turinti suverenitetą, tarptautinį subjektiškumą ir vieną pilietybę, o jos nepriklausomybė ir teritorinis vientisumas turi būti išsaugoti“¹⁰³. Atsižvelgdamas į šiuos argumentus, Teismas konstatavo, kad Saugumo Tarybos rezoliucija nedraudė nepriklausomybės deklaracijos priėmimo, nes šių dokumentų reguliavimo dalykas nėra tas pats: skirtingai negu Saugumo Tarybos rezoliucija, deklaracija (Kosovo vienašalė nepriklausomybės deklaracija – *aut. pastaba*) buvo siekiama nustatyti galutinį Kosovo statusą¹⁰⁴.

Kai kurių autorių nuomone, galima teigti, kad išorinis tautų apsisprendimas yra ypatingai internacionalizuotas ir procedūrinis¹⁰⁵. Tai reiškia, kad nepaisant to, kad Tarptautinio Teisingumo Teismas pasirinko siaurinamąjį Saugumo Tarybos rezoliucijos aiškinimą, vertinant nepriklausomybės deklaracijos atitiktį jai, reikia atsižvelgti į politinį procesą dėl derybų bei jo rezultatus. Kosovo atveju derybos dėl galutinio jo statuso vyko nuo 2005 m. ir nebuvo sėkmingos. Todėl, jeigu nepriklausomybės deklaracija būtų buvusi priimta pradinėje derybų stadijoje arba deryboms tebevykstant, vargu, ar būtų galima daryti išvadą, kad Kosovo nepriklausomybės deklaracija neprieštarauja Saugumo Tarybos rezoliucijai 1244¹⁰⁶.

Antra, Teismas nagrinėjo, kam yra skirti Saugumo Tarybos rezoliucijoje įtvirtinti įpareigojimai, bei padarė išvadą, kad šie įpareigojimai nėra skirti Kosovo albanų lyderiams¹⁰⁷. Anot Teismo, rezoliucija įtvirtina pareigas ir suteikia įgaliojimus valstybėms Jungtinių Tautų narėms ir Jungtinių Tautų organams, bet ne kitiems asmenims¹⁰⁸. Nagrinėjamoje konsultacinėje išvadoje savo argumentams pagrįsti Teismas dažnai pateikė pavyzdžius, todėl ir, norėdamas patvirtinti savo išvadą dėl rezoliucijos subjektų, Teismas nurodė, kad Saugumo Taryba Kosovo atžvilgiu yra priėmusi keletą rezoliucijų, kuriose

101 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *supra* note 1, p. 40, § 114.

102 *Ibid.*

103 *Ibid.*

104 *Ibid.*

105 Röben, V., *supra* note 15, p. 1082.

106 *Ibid.*

107 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, *op. cit.*, p. 41 § 115.

108 *Ibid.*

buvo aiškiai nustatyti įpareigojimai Kosovo albanų lyderiams¹⁰⁹. Tuo tarpu Saugumo Tarybos rezoliucijoje 1244 nėra draudimo nepriklausomybės deklaracijos autoriams, ir toks draudimas negali būti išvedamas iš rezoliucijos nei aiškinant ją lingvistiniu požiūriu, nei atsižvelgiant į rezoliucijos uždavinį ir tikslus¹¹⁰. Vadinasi, Kosovo vienašalė nepriklausomybės deklaracija neprieštarauja Saugumo Tarybos rezoliucijai.

Svarbi yra ne tik Teismo išvada dėl deklaracijos teisėtumo, bet ir Teismo patvirtinimas, kad Saugumo Taryba gali įpareigoti ne tik valstybes, bet ir nevalstybinius darinius, kurių statusas nėra visiškai aiškus. Tačiau toks patvirtinimas kelia abejonių, nes lieka neaišku, kodėl įpareigojimai, kylantys iš bendrosios tarptautinės teisės, tokie kaip teritorinio vientisumo principas, nėra taikomi nevalstybiniams dariniams, tuo tarpu įpareigojimai, kylantys iš Saugumo Tarybos rezoliucijos, gali įpareigoti tokius darinius? Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad, vertinant deklaracijos teisėtumą Saugumo Tarybos rezoliucijos atžvilgiu, nėra svarbi Teismo išvada dėl deklaraciją priėmusių subjektų, nes, jei rezoliucija yra taikoma tik Jungtinių Tautų nariams ir organams, o jos tikslas – laikino režimo sukūrimas, tai, remiantis Teismo pateiktais argumentais, ji galimai būtų teisėta ir tuo atveju, jei rezoliuciją būtų priėmusios laikinosios Kosovo savivaldos institucijos.

Deklaraciją priėmusių subjektų klausimas yra svarbus vertinant deklaracijos atitikimą Konstitucijos pagrindams. Šis teisės aktas įtvirtino laikinųjų Kosovo savivaldos institucijų įgaliojimus bei reglamentavo pagrindinius veiklos principus. Tarptautinis Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į savo išvadą, kad nepriklausomybės deklaraciją priėmė ne laikinosios Kosovo savivaldos institucijos, nustatė, jog deklaracija nepateko į tą teisinę tvarką, kurią reglamentavo Konstitucijos pagrindai, todėl pastarųjų nepažeidė¹¹¹. Teismui pripažinus, kad nepriklausomybės deklaraciją priėmė laikinosios Kosovo savivaldos institucijos, toks veiksmas būtų pažeidęs Konstitucijos pagrindus ir galėtų būti vertinamas kaip *ultra vires*. Kai kurių autorių teigimu, *ultra vires* veiksmų konstatavimas tarptautinės teisės akto atžvilgiu kelia daug diskusijų dėl galimų teisinių pasekmių¹¹². Abejotina, ar Teismui konstatavus *ultra vires* veikimą Konstitucijos pagrindų atžvilgiu, tai būtų reiškę Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos negaliojimą¹¹³.

Apibendrinant galima teigti, kad vienašalių nepriklausomybės deklaracijų priėmimas ir siekis jas realizuoti bus beveik visada ginčijamas valstybės, nuo kurios siekiama atsiskirti. Dėl to išorinis tautų apsisprendimo teisės įgyvendinimas reikalaus tarptautinės bendrijos, ypač Saugumo Tarybos, įsikišimo. Konsultacine išvada Teismas paliko Saugumo Tarybai, Generalinei Asamblėjai ar kitoms institucijoms laisvę vystyti tautų apsisprendimo teisės įgyvendinimą savo praktikoje. Todėl Saugumo Tarybos rezoliucijų tikslas, rezoliucija nustatomų įpareigojimų pobūdis, teritorijų administravimo režimo ypatumai, tarptautinių derybų proceso rezultatai gali turėti įtakos vertinant nepriklausau-

109 *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect Kosovo*, supra note 1, p. 41 § 116.

110 *Ibid.*, p. 42 § 118.

111 *Ibid.*, p. 43 § 121.

112 Cit. pagal Vashakmadze, M.; Lippold, M., supra note 5, p. 640.

113 *Ibid.*, p. 641.

somybės deklaracijų atitiktį tarptautinei teisei. Taip pat reikia pasakyti, kad Teismas nesufurmavo bendros praktikos dėl konstitucijų, kurių priėmimo dalyvauja tarptautinės institucijos ir įgaliojimai jas priimti kyla iš tarptautinių sutarčių, statuso. Jei tam tikrai teritorijai yra nustatytas tarptautinis režimas, kiekvienu atveju turėtų būti sprendžiama, kokie su ta teritorija susiję teisės aktai yra laikytini taikytina tarptautine teise byloje.

Išvados

1. Vienašalių nepriklausomybės deklaracijų teisėtumas gali būti vertinamas pagal tarptautinę teisę, tačiau Tarptautinis Teisingumo Teismas konsultacinėje išvadoje dėl Kosovo vienašalės nepriklausomybės deklaracijos nesufurmavo bendros taisyklės dėl to, kaip turėtų būti vertinama atitiktis tarptautinei teisei. Nepaisant Teismo išvados, kad nei tarptautinės sutartys, nei tarptautiniai papročiai šiuo metu neįtvirtina vienašalių nepriklausomybės deklaracijų draudimo, negalima teigti, kad visais atvejais nepriklausomybės deklaracijų teisėtumas turėtų būti tapatinamas su draudžiančių normų tarptautinėje teisėje nebuvimu. Priešingai negu konsultacinėje išvadoje dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos, konsultacinėje išvadoje dėl grasinimo branduoliniais ginklais ir jų naudojimo Tarptautinis Teisingumo Teismas atitiktį tarptautinei teisei vertino analizuodamas ne tik draudžiančias, bet ir leidžiančias normas.

2. Tarptautinio Teisingumo Teismo apibendrinta Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos praktika dėl Pietų Rodezijos, Šiaurės Kipro ir Bosnijos serbų respublikų nepriklausomybės paskelbimo leidžia teigti, kai vienašalių nepriklausomybės deklaracijų neteisėtumas gali kilti iš faktų, kai jų priėmimas yra susijęs su visuotinai pripažintų tarptautinės teisės normų pažeidimu. Vertinant Teismo Kosovo nepriklausomybės deklaraciją šiuo aspektu, Teismo išvada dėl jos teisėtumo kelia tam tikrų abejonių, nes Teismas nevertino nepriklausomybės deklaracijos pasekmių. Nevertinant pasekmių ir nustatant tik draudžiančių normų nebuvimą tarptautinėje teisėje, galimai kiekviena nepriklausomybės deklaracija būtų teisėta.

3. Tarptautinis Teisingumo Teismas nepripažino teiginio, kad vienašalės nepriklausomybės deklaracijas draudžia valstybių teritorinio vientisumo principas. Anot Teismo, šis principas galioja tik tarp valstybių. Kadangi tautų apsisprendimo teisės subjektai yra ne valstybės, tai reiškia, kad tautų apsisprendimo teisė neturėtų būti siejama su valstybių teritoriniu vientisumu ir kolizija tarp šių principų nekyla. Tokia Teismo išvada gali turėti įtakos tarptautinės teisės doktrinai, kadangi joje, nagrinėjant tautos teisę į apsisprendimą, yra siekiama nustatyti, kokiais atvejais ši teisė turi viršenybę prieš kitą tarptautinės teisės principą – valstybių teritorinį vientisumą.

4. Nenustatęs jokių tautų apsisprendimo teisės įgyvendinimo kriterijų, tačiau pripažinęs, kad ši teisė priklauso ne tik nesavavaldžioms teritorijoms, okupuotoms ar pavergtoms tautoms, Teismas paliko Saugumo Tarybai, Generalinei Asamblėjai ar kitoms institucijoms laisvę vystyti tautų apsisprendimo teisės įgyvendinimą savo praktikoje, priimant dokumentus pagal kompetenciją. Dėl to, vertinant nepriklausomybės dekla-

racijų atitiktį tarptautinei teisei, įtakos galutinei išvadai gali turėti Saugumo Tarybos rezoliucijų tikslas, rezoliucijomis nustatomų įpareigojimų pobūdis, teritorijų administravimo režimo ypatumai, tarptautinių derybų proceso rezultatai.

Literatūra

- Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect* (Advisory Opinion) [interaktyvus]. 2010-07-22 [žiūrėta 2011-05-01]. <<http://www.icj-cij.org/icjwww/idocket.htm>>.
- Borgen, C. J. From Kosovo to Catalonia: Separatism and Integration in Europe. *Goettingen Journal of International Law*. 2010, 2(3): 997–1033.
- Borgen, C. J. Introductory Note to International Court of Justice: Advisory Opinion on Accordance with International Law of Unilateral Declaration of Independence of Kosovo. *International Legal Materials*. 2010, 49: 1404–1440.
- Brownlie, I. *Principles of Public International Law*. Oxford: Clarendon Press, 1990.
- Buchanan, A. *Justice, Legitimacy and Self-Determination: Moral Foundations for International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Cerone, J. The Kosovo Advisory Opinion of the International Court of Justice. *Annals Fac. L. Belgrade Belgrade Law Review*. 2010, 3: 209–214.
- Christie, E. Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in respect of Kosovo, ICJ Advisory Opinion of 22 July 2010, General List No. 141. *Australian International Law Journal*. 2010, 17: 205–212.
- Cirkovic, E. An Analysis of the ICJ Advisory Opinion on Kosovo's Unilateral Declaration of Independence. *German Law Journal*. 2010, 8(11): 895–912.
- d'Aspremont, J. *The Creation of States before the International Court of Justice: Which (il) Legality?* [interaktyvus]. 2010-10-01 [žiūrėta 2011-06-01]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/DAspremont_Kosovo_EN.pdf>.
- De Brabandere, E. *The Kosovo Advisory Proceedings and the Court's Advisory Jurisdiction as a Method of Dispute Settlement* [interaktyvus]. 2010-09-27 [žiūrėta 2010-05-05]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/De%20Brabandere_Kosovo_EN.pdf>.
- Declaration on principles of International Law Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-04-28]. <www.hku.edu/law/conlawhk/conlaw/outline/Outline4/2625.htm>.
- Gazzini, T. *The Kosovo Advisory Opinion from the Standpoint of General International Law* [interaktyvus]. 2010-09-29 [žiūrėta 2011-06-01]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/Gazzini_Kosovo_Note_EN.pdf>.
- G. A. Res. 63/3, U.N. Doc. A/RES/63/3 of Oct. 8, 2008.
- Hiphold, P. *The ICJ Advisory Opinion on Kosovo: Different Perspectives of a Delicate Question* [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-06-28]. <<http://ssrn.com/abstract=1734443>>.
- Jacobs, D. *The Kosovo Advisory Opinion: A Voyage by the ICJ into the Twilight Zone of International Law* [interaktyvus]. 2010-10-12 [žiūrėta 2011-05-05]. <http://www.haguejusticeportal.net/Docs/Commentaries%20PDF/Jacobs_Kosovo_Note_EN.pdf>.
- Jacobs, D.; Radi, Y. Kosovo Symposium. Waiting for Godot: An Analysis of the Advisory Opinion on Kosovo. *Leiden Journal of International Law*. 2011, 24(1): 331–353.
- Jennings, I. R. The United Nations at Fifty. The International Court of Justice After

- Fifty Years. *The American Journal of International Law*. 1995, 89(3): 493–505.
- Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 15-557.
- Kanados Aukščiausiojo Teismo 1998 m. rugpjūčio 20 d. sprendime byloje *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217.
- Kohen, G. M.; Del Mar, K. The Kosovo Advisory Opinion and UNSCR 1244 (1999): A Declaration of ‘Independence from International Law’? *Leiden Journal of International Law*. 2011, 24(1): 109–126.
- Kosovo Declaration of Independence* [interaktyvus]. 2008-02-17 [žiūrėta 2011-07-01]. <<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635>>.
- Mills, A. Case and Comment. The Kosovo Advisory Opinion: If You Don’t Have Anything Constructive to Say...? *Cambridge Law Journal*. 2011, 70(1): 1–4.
- Muharremi, R. A Note on the ICJ’s Advisory Opinion on Kosovo. *German Law Journal*. 2010, 8(11): 867–880.
- On a Constitutional Framework For Provisional Self Government in Kosovo, United Nations Minterim Administration Mission in Kosovo*, UNMIK/REG/2001/9 (May 15, 2001) [interaktyvus]. 2001 [žiūrėta 2011-05-05]. <<http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>>.
- Recent International Advisory Opinion. *Harvard Law Review*. 2011, 124(4): 1098–1105.
- Röben, V. The ICJ Advisory Opinion on the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo: Rules or Principles? *Goettingen Journal of International Law*. 2010, 2(3): 1063–1086.
- S. A. Res. 1244, U.N. Doc. S/RES/1244 of June 10, 1999.
- Statement of Finland, April 2009* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-08-15]. <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15630.pdf>>.
- Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas byloje *East Timor (Portugal v. Australia)* [1995] ICJ Rep 90.
- Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (Advisory Opinion)* [1971] ICJ Rep 16.
- Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion) [1996] ICJ Rep 66.
- Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3290.
- Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3288.
- The Versailles Treaty June 28, 1919* [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-09-01]. <<http://avalon.law.yale.edu/imt/partiii.asp>>.
- Thürer, D.; Burri, T. Self-Determination. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [interaktyvus]. Heidelberg and Oxford University Press, 2008 [žiūrėta 2011-04-28]. <http://www.mpepil.com/subscriber_article?id=/epil/entries/law-9780199231690-e873>.
- Treatment of Polish Nationals and Other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory* (Advisory Opinion) PCIJ Rep Series A/B No 44.
- Tricot, R.; Sander, B. Comment. Recent Developments: The Broader Consequences of the International Court of Justice’s Advisory Opinion on the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo. *Columbia Journal of Transnational Law*. 2011, 49: 321–363.
- Vadapalas, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
- Vashakmadze, M.; Lippold, M. Nothing but a road to secession? – The International Court of Justice’s Advisory Opinion on Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo. *Goettingen Journal of International Law*. 2010, 2: 619–647.

Vidmar, J. The Kosovo Advisory Opinion Scrutinized. *Leiden Journal of International Law*. 2011, 24(1): 355–383.

Who recognized Kosova as an independent state? [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2011-08-05]. <<http://www.kosovothanksyou.com/>>.

Žalimas, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas. Pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę*. Vilnius: Rosma, 1997.

Žalimas, D. *Teismo išvada dėl nepriklausomybės atvėrė Pandoros skrynią?* [interaktyvus]. 2010-08-27 [žiūrėta 2010-08-27]. <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=35894891>>.

Žmogaus teisių apsauga: dokumentų rinkinys. Vilnius: 1990.

THE OPINION OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE ON KOSOVO'S UNILATERAL DECLARATION OF INDEPENDENCE: THE ASPECTS OF LEGALITY

Lina Laurinavičiūtė

Mykolas Romeris university, Lithuania

Summary. *On 22 July, 2010 the International Court of Justice delivered an advisory opinion in regard to the question of the accordance with the International Law of the unilateral declaration of Kosovo's independence. The Court ruled in the advisory opinion that Kosovo's Unilateral Declaration of Independence from Serbia on 17 February, 2008, did not violate any applicable rule of International Law. The adoption of the declaration did not violate general International Law, the Security Council Resolution 1244 (1999) and the Constitutional Framework for Provisional Self-Government. This article discusses the arguments of the Court regarding the aspects of Kosovo's Unilateral Declaration of Independence. The author presents the critical analysis of some arguments of the Court.*

At the outset, the author analyses the Court's approach regarding the question posed to it by the General Assembly of the United Nations. The Court made a premise that the General Assembly's request for an advisory opinion on the "Accordance with International Law of the Declaration of Independence" means "non-prohibition by international law." This premise shaped the subsequent reasoning of the Court. The Court took the view that it needed to decide whether or not the Declaration of Independence was adopted in violation of International Law and is not required by the question to take the position on whether International Law conferred a positive entitlement on Kosovo to declare its independence or on whether International Law generally confers an entitlement on entities situated within a state unilaterally to break away from it.

Furthermore, the article presents the arguments of the Court related to the legality of the Declaration on Kosovo's Independence. The author analyses the arguments and tries to reveal general rules applicable not only to Kosovo's case.

According to the opinion, the principle of territorial integrity applies horizontally but not vertically and cannot be balanced with the principle of self-determination. Territorial

integrity remains the law governing the relations between states. For the Court, territorial integrity is a rule, the meaning of which is precisely determined. In contrast, the Court left room for the development of the principle of self-determination in a non-colonial context.

Keywords: *The International Court of Justice, advisory opinion, Kosovo, the right of self-determination, territorial integrity, secession, the unilateral declaration of independence.*

Lina Laurinavičiūtė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinė viešoji teisė.

Lina Laurinavičiūtė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of International and European Union Law, Doctoral Student. Research interests: Public International Law.